

SULTAN II. MURAD'IN FETİHTEN SONRA (29 MART 1430) SELÂNIK'TE İZLEDİĞİ POLİTİKA VE BİR HAMAM KİTABESİ

Doç. Dr. Melek Delilbaşı

1423 yılında Selânik Despotu tarafından birtakım koşullar ile, Venedik'e teslim edilen Selânik şehri, 1423-1430 yılları arasında devam eden Osmanlı-Venedik savaşı sonunda, 29 Mart 1430 yılında Sultan II.Murad tarafından zaptedildi (1). Aman dilemeyen ve bu nedenle savaşla alınan şehirler için İslâm hukukuna göre izlenen politika Selânik şehrinde de uygulanmıştır. Dört günlük bir kuşatmadan sonra ele geçirilen bu şehirde Türkler yağma ve bazı tahribatta bulunmuşlardır. Selânik'in Türkler tarafından fethini, olayların görgü tanığı olan Johannis Anagnostis, "Diigisis" adını taşıyan kroniğinde ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır (2). Anagnostis'e göre, fetihten sonra Türkler, 7000 (3) kadar Selânikliyi tutsak olarak almışlar ve şehrin dışında bulunan ordugâhlarına sevk etmişlerdir. Halkın servetlerini kilise ve manastırlarda gizlemeleri sonucunda da başta şehrin koruyucu azizi olan Aya Dimitrius (4) ve Aya Theodora'nın (5) mezarı olmak üzere bazı kilise ve manastırları yağma etmişlerdir. Bununla birlikte Aya Dimitrius kilisesinin II.Bayezid zamanına kadar Hıristiyanların elinde kaldığı da bilinmektedir (6).

Diigisis'e göre, Sultan Murad, şehrin onarılması ve yeniden inşa edilmesi kararını, şehir surlarının yakınından geçen Gallikos nehrinin kenarına gittiği bir sırada almış ve daha sonra ileri gelen Hıristiyanların fidyelerini kendisi ödeyerek, onları serbest bıraktırmıştır (7). Tutsakların bir kısmı ise Sırp Kralı

- (1) Selânik'in Türkler tarafından tethi ve Osmanlı-Venedik Savaşı için bak. M. Delilbaşı, Selânik'in Venedik İdaresine Geçmesi ve Osmanlı-Venedik Savaşı (1423-1430), Belleten XL/160 (1976) 573-588.
- (2) M. Delilbaşı, J. Anagnostis, Selânik'in Son Zaptı Hakkında bir Tarih, Tarih Araştırmaları Dergisi, VIII-XII/14-23(1970-1974) 23-50.
- (3) Venieria ve Zancaruola kodekslerine göre, Venedik egemenliğinin başlangıcında 40.000 kadar olan Selânik'in nüfusunun daha sonra 20-25.000 kadar kaldığı Morosini kodeksine göre ileri sürülmektedir. Bak. Mertziotis, Mnimia tis Makedonikis Historias, Thessaloniki, 1947, s. 44; Ayrıca bak J. Tsaras, J. Anagnostis, Diigisis, s.81.
- (4) Lâkabı Mirovritis Martis olan Aya Dimitrius IV. yüzyılda, Hıristiyanlık uğrunda sentir, ölmüştür. Hıristiyan inancına göre Aya Dimitrius'un mezarını ziyaret edenler şifa buluyorlardı. Böylece Aya Dimitrius, Selânik'i her türlü tehlikeden ve düşman hücumundan koruyan, "koruyucu aziz" haline gelmiştir. 313 yılında öldürüldüğü yerde yapılan küçük kilise 412-413 yıllarında yıkılarak yerine büyük Aya Dimitrius kilisesi inşa edilmiştir. Kilise Türklerden önce, 904'de Araplar, 1118'de Normanlar tarafından yağmalanmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bak. A. Vakalopoulos, A History of Thessaloniki, Thessaloniki, 1963, s.20-23; G.A.Sotiriou-M.I.Sotiriou, I Vasiliki tu Hagiou Dimitriou Thessalonikis, Atina, 1952, s.18-20; Mc.Kiel, Notes on some Turkish Monuments in Thessaloniki, Thessaloniki, 1970, s.142-143.
- (5) Aya Theodora, IX. yüzyılda yaşamış olan bir azizedir. Kızı ile birlikte kapanmış olduğu Aya Stefanos Manastırında 892 yılında ölmüştür. Daha sonra Azizenin adına Aya Stefanos manastırının yerine Aya Theodora kilisesi kurulmuştur. Bak. Tafralı, Topographie de Thessalonique, Paris, 1913, s.185,199-200; Papageorgiu, Zur Vita der Heil. Theodora von Thessalonike, BZ 10(1901) 144-158.
- (6) H.898 (1492-93)'de camii'ye çevrilen kilise Kasimiye camii adını almıştır. Ayrıntılı bilgi için bak. S.Eyice, Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri, Türkiyat Mecmuası, XI (1954) 166; McKiel, aynı eser, s.142-144.
- (7) M.Delilbaşı, aynı makale, s.44-45.

George Brankovič tarafından fidyeleri ödenerek özgürlüklerine kavuşmuşlar, fidyelerini ödeyemeyenler ise şehrin dışına sürülmüşlerdir.

Önemli bir ticaret merkezi olan Selânik'in nüfusunun azalması üzerine Sultan Mürad, daha önce şehirden ayrılmış olan halkın geri dönerek mal ve mülklerine yeniden sahip olmaları emrini vermiştir. Anagnostis'e göre, geri dönenlerin şehirde oturanlarla birlikte sayıları ikibini bulmuştur (8). Kronik yazarı, Sultan'ın aldığı bu karar üzerine, "Selânik'in ilk güzelliğine tekrar kavuşacağını, dindarlığın daha önce olduğu gibi yeniden gelişip yayılacağını düşünüyorduk. Bunlar, şayet bizim günahlarımız ve kötülükler engel olmasa idi, belki gerçekleşecekti" demekte ve birkaç yıl sonra şehirde tahrir yapıldıktan, manastır ve evlerin bir kısmı Türkler tarafından alındıktan sonra hayal kırıklığına uğradığını ifade etmektedir. Diğer taraftan, Vardar Yenicesinden ve çevredeki kasabalardan Türkler de buraya getirilerek yerleştirilmiştir (9). "Diigisis"den öğrendiğimize göre, fetihten sonra Sultan Murad, Ahropietos Kilisesini (10) "...zaferi ve yapılan işgali sembolize etmek için" Prodromos Manastırını ise "...yıllar öncesinden Selânik'in Türkler tarafından fethedilmiş olduğunu belirtmek amacıyla" cami haline çevirmiştir (12). Ahropietos kilisesi cami'ye çevrildikten sonra "Eski-Cuma" adı ile anılmıştır. Fetihden sonra cami'ye ilk çevrilen bu kilisenin içinde bugün hâlâ "Sultan Murad Han şehir-i Selânik" h.833 tarihini taşıyan kitabe bulunmaktadır. Kronikte Hıristiyanların elinde bırakılan dört "Katolik" kilisesinden de söz edilmektedir (13). Bunlar, Aya Dimitrius, Aya Sofya, Aya Giorgi ve Aya Pareskevi kiliseleridir. Ayrıca, Aya Katharinos, Aya Panteleimon kiliseleri ile Vlatadon ve Nikolaos Orfanos manastırlarının da Hıristiyanların elinde bırakıldığı bilinmektedir (14).

Cami'ye çevrilen kiliselerin dışında, yine Sultan II.Murad zamanında inşa ettirilmiş Türk mimarî eserlerinden Hamza Bey Camii (15) ile bir Çifte Hamamın da bugün Selânik'te bulunduğu bilinmektedir. 1453 yılından sonra eserini tamamlayan Anagnostis, büyük bir ihtimalle yukarıda sözü edilen Çifte Hamamla ilgili bilgiler de vermektedir. Buna göre, bazı kiliseler yıkıldıktan sonra, bunlara ait malzemelerin şehrin ortasında yapılan halk hamamının yapımında kullanıldığı belirtiliyor (16). Kronikte sözü edilen hamam, muhte-

(8) M.Delilbaşı, aynı makale, s. 45-47. Anagnostis'in verdiği bu bilgiyi diğer Bizans ve Osmanlı kaynakları da doğrulamaktadır. Bak.Dukas, Bonn, s.200-201; Aşık Paşa-zade, yay, Giese, 106, Neşri, yay. F.R.U-nat-M. A.Köymen, If, 610-612; Hoca Sadeddin, I, 345.

(9) M.Delilbaşı, aynı makale, s. 47-50;

(10) Kilise için bak. A. Vakalopoulos, Zur Geschichte Der Acheiropoietos-und H.Paraskevikirche in Saloniki Nach Der Eroberung Der Stadtdurch die Türken im Jahre 1430. BZ 37(1937) 372-375.

(11) Bugün mevcut olmayan Prodromos Manastırı, Aya Dimitrius Kilisesinin sol tarafında bulunmaktaydı. Bak. Tafrah, aynı eser, s. 95.

(12) M.Delilbaşı, aynı yer, s. 46.

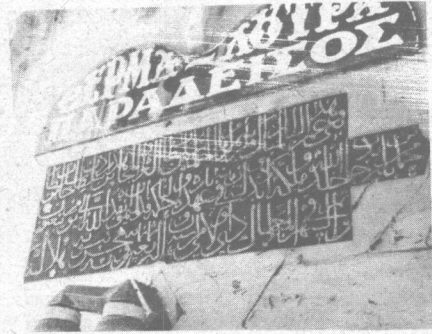
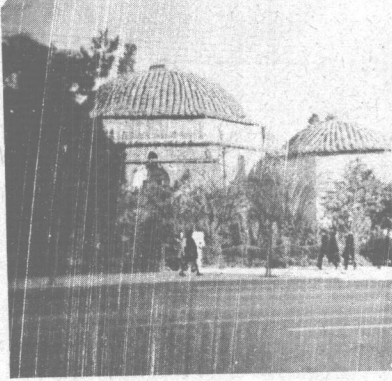
(13) Katolik kilisesi; her Pazar günü muntazam ayın yapan kiliselere denilir.

(14) A.Vakalopoulos, A History of Thessaloniki, S.76; Mc.Kiel, aynı eser, s.128-129.

(15) Hamza Bey camii için bak. S.Eyice, aynı makale, s.169-170.

(16) M.Delilbaşı, aynı makale, s. 49.

melen bugün şehrin merkezinde Egnatia caddesinde üzerinde Arapça kitabe (17) ile bulunan bu hamam olmalıdır.

I- Kitâbenin arapçası: (18)

- 1 - بنى و عمر هذا البناء المبارك لرسم امام المسلمين سلطان الغزاة
و المجاهدين سلطان مراد خان بن سلطان
- 2 - محمد بن بايزيد خان خلد الله ملكه و آبد دولته فى زمانه و عهده
بأمره و حكمه النافذ الميمون أنفذه الله الى يوم يبعثون
- 3 - و تم فى الشهر المبارك جمادى الاولى (18) من سنة ثمان و
أربعين و ثمانمائة هجرية نبوية هلالية .

(17) Kitabe önce S.Eyice, tarafından aynı makale, s.170'de yayımlanmışsa da bazı eksiklikler bulmaktadır. Daha sonra Mc.Kiel tarafından Notes on Some Turkish Monuments in Thessaloniki, S.129'da oldukça doğru bir şekilde okunmuş, sadece hukmihi (satr 2) kelimesi atlanmıştır. Mc.Kiel, s.149'da hammamın resmi yerine yanlışlıkla Hamza Bev camii'nin resmi yayımlanmıştır...

(18) Kitabeyi okuyan ve çeviren Doç. Dr.Kazım Yaşar Kopraman'a teşekkür etmeyi görev sayarım.

(19) Kitabenin burasında bir karşıklık vardır. Biz kitabeye sadık kalarak bu şekilde okuduk. Doğrusu

olmalıdır. جمادى الاولى المباركة

II-Kitâbenin arapça metninin transkripsiyonu:

1- Buniya va 'ummira hazâ'l-binâ' al-mubâarak li rasmi imâmi'l-müslimîn, sultâni'l-guzât va'l-mucâhidîn, Sultân urad Hân bin Sultân.

2- Muhammed bin Bâyezîd Hân -hallada'l-lahu mulkahu va abbada davlatahu-fi zamânihi va'ahdihi bi 'amrihi va hukmihi'n-nâfizi'l-maymûn -anfazahu'l-lahu ilâ yavmi yub'asun-

3- va tamma fi'ş-şahri'l-mubâarak, cumâdâ'l-ûla, min sanati şamâna va arba'in va şamâname'at, hicriyyat, nabaviyyat, hilâliyyat.

III-Türkçe tercümesi:

1- Bu mübârek bina, müslümanların imamı, gâzilerin ve mucâhitlerin sultanı, Sultân Murad Han b.Sultan

2- Muhammed (Muhammed,Mehmed) b. Bâyezîd Han -Allah onun mülkünü bâki ve devletini ebedi kılsın- 'ın hayatı ve saltanatı esnasında, onun emri ve geçerli ve uğurlu hükmü -Allah Onun hükmünü Diriliş gününü kadar geçerli kılsın- gereğince yapılmıştır.

3- (Bu binanın yapımı) Hicrî, Nebevî, Hilâfî sekizyüzkırkseviz yılının mübârek Cemaziyelevvel ayında tamamlanmıştır.